

Sessio 10

FT Elise Garritzen

Filosofian, historian ja taiteen tutkimuksen laitos

Helsingin yliopisto

Petolliset paratekstit: historiantutkimuksen markkinoinnin haasteet 1800-luvun jälkipuolen Britanniassa

Miltä näyttää lukijoita historiallisen tutkimuksen ääreen houkutteleva kirjankansi? Millainen on historiantutkimusta myyvä otsikko? Entä millainen esipuhe koukuttaa lukijan lukemaan koko tutkimuksen? Sekä kustantajat että historioitsijat ymmärsivät 1800-luvun jälkipuolen Britanniassa erilaisten paratekstien – otsikoiden, esipuheiden, ulkoasun – kaupallisen merkityksen. Tästä huolimatta kustantajat sallivat monien historiantutkimusten päätyvän markkinoille kaupallisesti kyseenalaisilla parateksteillä varustettuna. Myös historioitsijat havahtuivat usein jälkikäteen siihen, miten heidän paratekstuaaliset ratkaisunsa olivat osaltaan syynä tutkimusten olemattomaan kysyntään. Se, mikä oli tieteellisten periaatteiden valossa onnistunut parateksti, ei ollut sitä välttämättä kaupallisesti. Pureudun paperissani ensinnäkin tieteen ja kaupallisuuden ristiriitaan: miten tutkijat luovivat kaupallisuuden ja tieteen usein vastakkaisten vaatimusten välillä, aikana, jolloin he rakensivat mielikuvaa historiasta itsenäisenä akateemisena tieteenalana. Miten he pyrkivät löytämään tasapainon kaupallisten ja tieteellisten paratekstien välillä heidän tulojensa ollessa suurelta osin edelleen riippuvaisia kirjojen myynnistä? Entä miksi kustantajat antoivat yllättävänkin usein periksi historioitsijoille ja julkaisivat tutkimuksia, joiden paratekstien kaupalliseen vetovoimaan he eivät uskoneet? Paneudun aiheeseen tarkastelemalla ensimmäistä ammattitutkijoiden sukupolvea edustaneen Edward A. Freemanin paratekstejä koskevaa keskustelua hänen kolmen kustantajansa – Longmans, Macmillan ja Oxford University Press – kanssa. Keskityn erityisesti kaupalliseksi flopiksi osoittautuneen *History of the Cathedral Church of Wells* –teoksen (1870) parateksteihin sekä *General Sketch of European History*'n (1874) menestystä Pohjois-Amerikassa uhanneeseen otsikointiin. Paperini osoittaa, kuinka hyvä tutkimus ei vielä riittänyt takaamaan menestystä, vaan menestyäkseen historiankirjat tarvitsivat kiinnostavan ja historiallisesti uskottavan narratiivin lisäksi myyntiä tukevia paratekstejä.

**

Maria Niku

FT, LuK, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Epäonnisten ja onnistumista toivovien avunpyynnöt 1800-luvun merkkimiehille – tapaus Lönnrot

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura julkaisee parhaillaan Lönnrotin vastaanottamia kirjeitä Elias Lönnrotin kirjeenvaihto -verkkojulkaisussa (<http://lonnrot.finlit.fi>). Lokakuun alkuun mennessä on julkaistu puolet noin 3200 kirjeestä. Suurin osa näistä on kirjeenvaihtoa ystävien ja kollegoiden kanssa ja liittyy Lönnrotin uran hyvin tunnettuihin vaiheisiin kuten lääkärin toimeen ja Kalevala-työhön. Joukosta kuitenkin erottuu viimeistään Uuden Kalevalan julkaisemisen jälkeen (1848) selkeä kokonaisuus, joka valottaa kiinnostavalla

tavalla kuuluisuuden merkitystä 1800-luvulla: henkilöt, jotka pyytävät Lönnrotin apua puhtaasti sen vuoksi, että arvelevat hänen maineensa ja asemansa takia pystyvän auttamaan.

Osa näistä kirjoittajista pyytää lainaa tai rahallista avustusta. Toiset heistä ovat kohdanneet elämässään epäonnea köyhyyden tai muun syyn takia ja tarvitsevat apua selviytyäkseen. Toiset pyrkivät saavuttamaan tietyn tavoitteen ja tarvitsevat sitä varten lainaa.

Edellisiin lukeutuu muun muassa kielenkääntäjä, kirjastonhoitaja, arkkiveisujen tekijä ja toimittaja C. A. Gröneberg, joka 20.10.1871 päivätyssä pitkässä kirjeessään pyytää lainaksi 400 markkaa, kertoen köyhästä lapsuudestaan, intohimostaan kirjallisuuteen ja huonosti menestyneistä kirjallisuushankkeistaan. Toinen esimerkki ovat Otto Tolppa, H. J. Sahlstén ja muut vähävaraiset lukiolaiset, jotka 1880-luvun alussa, mahdollisesti Lönnrotin 80-vuotispäivän aiheuttaman julkisuuden vuoksi, rohkaistuivat pyytämään tältä raha-avustusta opintoihin. Johan Lehtisellä, joka kirjoitti Lönnrotille 2.10.1878, oli puolestaan selkeä suunnitelma: hän pyrki musiikkiuralle, mutta tarvitsi sitä varten lainaa.

Toiset kirjoittajat toivovat Lönnrotin käyttävän vaikutusvaltaansa heidän puolestaan.

Joensuulainen Gustaf Olenius kertoo kirjeessään 9.8.1855, että on pyrkimässä kauppiaan toimeen ja pyytää Lönnrotia tiedustelemaan hakemuksensa tilaa "Posti Direktöriltä Biörnholmilta sillä hän on paperit sisän antanut". M. R. Oppman, Lönnrotin entinen opiskelija yliopistosta, puolestaan pyytää 29.9.1879 Lönnrotia arvioimaan käsikirjoitustaan ja lähettämään sen SKS:n tutkijakunnalle, mikäli katsoo sen julkaisemisen arvoiseksi. 8.4.1880 Oppman pyytää vielä Lönnrotia taivuttelemaan tutkijakuntaa, joka on hylännyt käsikirjoituksen. Längelmäen entisen kirkkoherran Johan Gabriel Wikmanin kirjeessä 31.3.1883 Lönnrot esiintyy kotiseutunsa Sammatin edustajana: juoppouden takia virastaan erotettu Wikman toivoo paikallisten merkkimiesten suosituksia saadakseen uuden papinviran.

Epäonnisten ja uusia mahdollisuuksia toivovien kirjeet tarjoavat erilaisen näkökulman Lönnrotin monella tavalla hyvin tunnettuihin elämänvaiheisiin. Toiseksi niiden kautta avautuu mahdollisuus tutkia kuuluisuuden merkitystä 1800-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa: Lönnrot näyttäytyy merkkimiehenä, joka voi asemansa takia auttaa rahallisesti, käyttää vaikutusvaltaansa avunpyytäjien puolesta ja toimia kotiseutunsa edustajana. Toisaalta voi kysyä: oliko kansakunnan kaapin päälle nostettu Lönnrot kuitenkin poikkeustapaus eikä sellaisena edusta todellista ilmiötä? Tutkimuksen laajentaminen muiden ajan merkkimiesten kirjeenvaihtoon tarjoaa ehkä vastauksen kysymykseen.

**

Riina Turunen

FT, tutkijatohtori

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syrjäyttikö konkurssi tekijänsä 1800-luvun suomalaisesta yhteiskunnasta?

Esiteollinen yhteiskunta pyöri luotolla, ja siellä missä oli velkaa, ilmeni myös maksukyvyttömyyden riski. Konkurssi oli tuttu ilmiö myös hiljalleen modernisoituvassa ja kapitalisoituvassa 1800-luvun kaupunkilaisessa Suomessa. Vuosisadan kuluessa vararikkojen määrä edelleen lisääntyi, ja konkurssi alettiin nähdä uudessa valossa. Käsittelen esitelmässäni sitä, millainen oli vararikkovelallisten asema tänä suurten

yhteiskunnallisten, taloudellisten ja maailmankuvallisten muutosten vuosisadalla. Johtiko konkurssi yhteiskunnasta syrjäytymiseen vai saattoiko taloudellisesta epäonnesta nousta uudelleen?

Aikaisempien kotimaisten tutkimusten ja muistelmakirjallisuuden perusteella konkurssin tekeminen romahdutti velallisen sosiaalisen ja taloudellisen aseman. Vararikkoisen kohtalo oli verrattavissa kuolemaan. Myös muita maita koskevissa vararikkoja koskevissa tutkimuksissa korostuu näkemys, jonka mukaan vararikkovelallisiin suhtauduttiin esiteollisissa yhteiskunnissa kielteisesti ja uudelleen nouseminen oli mahdotonta. Vasta angloamerikkalaiseen oikeuskulttuuriin 1800-luvulla muodostunut periaate velallisen uuden alun tukemisesta toi tähän muutoksen. Osoitan esityksessäni nämä näkemykset liian yksipuoleisiksi ja Suomen tilannetta huonosti kuvaaviksi.

Esiteollinen suomalainen yhteiskunta sietä vararikkoisia verrattain hyvin. Ei ollut tavatonta, että konkurssin tehnyt kauppias jatkoi uudelleen kauppaliikkeen pitämistä tai että omaisuutensa velkojille menettänyt käsityöläinen palasi puotiinsa valmistamaan tuotteita käsiensä taidolla. Kyse oli sekä vararikon sietämisestä että hyväksymisestä porvarispiireissä. Konkurssi tuli lähelle kauppiaita, niin yleistä vararikon tekeminen oli kaupasta elantonsa saaneiden joukossa. Tämä synnytti ymmärrystä vararikkoa kohtaan: kauppaliiketoimi oli monenlaisille ulkopuolisille riskeille altis, ja siten vararikko saattoi kohdata myös asiansa hyvin ja tunnollisesti hoitanutta velallista.

Toisaalta aikakauden yhteiskunta myös tarvitsi kouluttamiaan osaavia tekijöitä. Kun yksi paikkakunnan harvoista käsityö mestareista joutui luovuttamaan omaisuutensa velkojilleen, loi tämä loven käsityöläisiltä ostettavien tuotteiden saatavuuteen, sikäli harvoin vararikko oli seurausta kilpailusta vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla. Uutta yrittäjää vanhan paikalle ei saatu nopeasti yhteiskunnassa, jossa kaupunkilaiselinkeinoon pääsy edellytti pitkää harjoittelu-aikaa, näyttöä osaamisesta sekä maistraatilta saatavaa lupaa. Oli siis helpompaa antaa entisen mestarin avata puotinsa uudelleen, kenties tukeakin tätä.

Kun vuosisata eteni, yhteiskunnalliset rakenteet, institutionaaliset rajoitteet ja maailmankatsomukselliset näkemykset muuttuivat. Tällä oli vaikutuksia myös varariksoon ja siihen suhtautumiseen. Konkursseivelallisten määrä lisääntyi, ja paheksunta vararikkoa kohtaan kiihtyi julkisessa sanassa. Kaupunkielinkeinojen harjoittaminen vapautui, joten samanlaista tarvetta vararikkoisten uuden alun tukemiseen ei enää ollut. Tietyllä tavalla taloudellisen epäonnen kokeneiden asema siis kiristyi vuosisadan lopulla, vaikka edes petolliseen konkurssin tuomittujen ei enää tarvinnut pelätä häpeäpaaluun sekä vedelle ja leivälle joutumista, toisin kuin vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla.

**

FT Reetta Hänninen

Helsingin yliopisto

”Nälässä en voi tehdä töitä” – novellisti Saima Grönstrandin toivotonta elämää tutkimassa

Saima Grönstrand (1863–1932) oli novellisti ja kääntäjä, jonka kirjoituksia julkaistiin lähinnä sanomalehdissä. Hänen toiveenaan oli tulla ”oikeaksi kirjailijaksi”, mutta vuosien kuluessa sanomalehtikirjoittelu tyrehtyi, ja Grönstrand jäi lopulta melko tuntemattomaksi suurelle yleisölle.

Kirjoittaminen ei tuonut toimeentuloa kovista ponnisteluista huolimatta. Lapsuudessaan Grönstrand, viitasaarelaisen kauppiaan tytär, nautti aineellisesta hyvinvoinnista, mutta myöhemmin tilanne muuttui. Vuonna 1893 hän istui velkavankeudessa ja kärsi ilmeisesti koko aikuiselämänsä jonkinlaista puutetta. Myös haaveet kirjailijan urasta haihtuivat ja katkeruus tästä suodattuu myös Grönstrandin teksteihin.

Esitelmässäni pohdin, mistä epäonnen kasautuminen johtui. Tuon myös esiin sen, minkälaisia ajatuksia jatkuvien surullisten ja toisinaan melko uskomattomien vastoinkäymisten esiin tuleminen tutkijassa herättää.